

Beszámoló

A Communitas Alapítvány 2016-ban kiosztott ösztöndíját a Krízis című alkotói tervezetre kaptam, melynek lényegét így fogalmaztam meg: *klasszikus formákkal modern/pionír lírai tartalmakra*. Főbb pontjai: klasszikus, ismert és kevésbé ismert világirodalmi formák újravételezése személyes ritmusaimban; szótári frissítés; krízis(ek) feldolgozása, különös hangsúllyal a nonverbálisra.

Az időperiódus áprilissal indult, amikor még az ösztöndíj előtt Franciaországban voltam, részben önkéntes fizikai munkán, részben párizsi látogatáson. Az évet két másik alapvető utazás gazdagította: munkavállalásom miatt két, a demencia különböző fokán (első és végső) álló beteget gondoztam 24/7-es lefoglaltsággal. Az ösztöndíj elsősorban háttérrel jelentett ahhoz, hogy ne kelljen állandó jelleggel 24/7-es munkát vállalnom és az írásra effektív maradjon időm. Illetve hozzájárult ahhoz a fesztelenebb állapothoz, ami munkavégzés közben háttérfedezetet jelent, tudva hogy van lehetőségem szükség esetén kiszállni és a munkavállalást lerövidíteni. Ez a stresszmentesebb körülmény lehetővé tette, hogy mélyebb szinten, jobb koncentrációval dolgozzam az írásokon illetve az írást megelőző folyamaton, akkor is, amikor nem volt papír a kezemben. A jövőben hiszem, hogy a stressz folyamatok közben elért edzettség és a már megírt versek eligazítóim lesznek.

Sorra veszem a pontokat, a műhelyem szerint. A *világodalmi formák* terén alapos kutatást végeztem; összeállítottam magamnak egy ritmusképlet-antológiát, leginkább az írás technikájának szempontjai szerint. A rengeteg forma közül többel kísérleteztem, amely szövegeim még mindig szétszórva, a jegyzetfüzeteimben vannak gépi beírásra és letisztázásra várva, ugyanis a változatosság oly nagy, hogy valamennyi formát képtelen voltam ez idő alatt átvenni – több mint 133-mal dolgozom.

Kezdetben van a ritmus – ez az egyik terület ahol személyes és időbeli akadályokkal szembesülök, és amely az alkotás krízisei közé tartozik. A kísérletem ugyanis az, hogy saját magam pillanatnyi bőréből kibújjak és jelenlegi formámon kívül megszólaltassam a többi potenciálisat, amelyek lejtőéhez vagy nincs meg a kulturális háttér, vagy nincs meg a megfelelő idő. A ritmusok skandalása közben viszont kiderül, hogy nem egészen az akarati rész uralma alatt állnak. Mintha genetikailag kódolva lennének, egyes ritmusokat öt-tíz percig tudok csupán magamban tartani és ismételni, mások pedig nem akarnak elhagyni, és a negyedik-ötödik sor után nem tudom őket kirúgni a versből. Ilyenkor az az érzésem, nem én írok, hanem egy felgyült háttéranyag próbálja magát kimondani: szerzőt keres. Vers akkor születik, ha a ritmusban már annyira benne vagyok, hogy élményeket, tartalmakat hoz fel, amelyek kezdetben ízekhez és tájakhoz konnotálódnak, majd lassan megjelennek rájuk a szavak. Viszont belekerülni egy idegen ritmus frekvenciájába és ott kitartani próbára teszi a pszichét.

Eközben szembesültem ugyanezzel az élménnyel egy átfogóbb szinten is: a társadalomból a médián keresztül a lokális vagy genetikai ritmusaimra rendszeresen érkeznek a külföldi kultúrák ritmusai, nemcsak önmagukban (főleg zeneileg), hanem gazdasági, viselkedésbeli és egyéb paradigmákkal együtt, amelyek mögött nem csupán elmélet, hanem tényszerű történeti változás áll.

A saját, örökölt és neveléssel megtanult ritmusaimhoz lassan kezdenek elfogyni a tények – a génjeimnek és a fülemnek a magyar szó és zenei fordulatok ismerősek, de a valóság, amely őket létrehozta, fogyni látszik – legalábbis nincs fókuszban. Ezzel párhuzamosan azok az irányzatok, amelyek a médián és társadalmi szervezésen keresztül nap mint nap ingerként érnek, friss, aktuális tények hátán alakulnak. Ez többféle krízist jelent a költői valóságban és az azt hallgatókban: lehet-e még úgy írni ma, hogy aktuális, de egyben saját legyen? A tények, úgy tűnik, nem rólam szólnak – az egyik alapvető valóságélményem ennek az évnek a folyamán az volt, hogy az általam örökölt valóság és élmények „fent maradnak az emeleten”, az emlékezetben, képzeletben, hitben, szellemi tartalmakként. De nem látom őket lejönni, nem lettek belőlük tények. Mire tényekké lettek, a megvalósítást az átvett, importált elemek teljesen ellepik. Ha megpróbálok egy saját élményt elmondani és ezt tények szintjén is közölni akarom, akkor az élmény önmagában, az absztrakt valóságban, vagy szubjektív vetületben saját anyanyelvemhez igazodó, örökölt, önmagammal kongruens. Itt szabad vagyok. Viszont ha a versben el akarom mondani azt is, hogyan, milyen látható és észlelhető elemeken keresztül vagy milyen színtérben jön le ez az élmény, akkor a színtér és az észlelhető elemek közege az élménytől idegen. A világirodalmi formákat skandalva pedig egy különösen is kompozit élmény áll elő – ami egyébként nagyon is kifejezi azt, amit én az egyik versemben modern szkizofréniának nevezek: a cipőd hawaiiiból van, a narancsod Európa délnyugati partjairól, a főnököd 700 km-rel odébből, fejedben a zene az óceánon túlról... és majdnem semmid sincs a földről ahol állsz. A személyes élmény és a valóság közötti többszörös törés a technikai és egyben tematikai krízis egyik alapja.

Szókincs. Észrevettem hogy az egyoldalú beszédben – a teljes nyelvi anyagnak az 1-5%-át sem használom naponta – kihull a fel nem keresett rész. Szótárazást azokon a területeken végeztem amelyeket később az írásban fel akarok használni – és miért csak írásban? a mindennapi cselekvésben is. Így a magyar értelmező kéziszótár vastos kötetével töltöttem több estét és délutánt, újra bevethető szavakra vadászva és keresve azokat, amelyek értelmét az ambivalens használat elhomályosította. Több mint száz oldalnyi anyagom gyűlt össze. Hozzá sorolható az a dokumentáció amelyet a szaknyelvek területén végeztem. Egyes ágakban meglepetésemre nagyon kevés anyagot találtam: így például létezik műszaki és technikai szótár, az Akadémiai Kiadó valamikori kiadása – viszont az interneten a műszaki nyelv használatára alig van példa, a szerzők többsége inkább kerülni látszik, amiben valószínűleg a közönség járatlanságából indul ki. A fogalmakhoz nincsenek képek, gyakran nem egyértelmű a jelentés. Hasonló a helyzet a jogi szavak jelentésmezéjének tisztázásával. Az egyszerű laikusnak nehezen elérhető egy olyan adattár ahol a maga számára önállóan tisztázhatná ezek jelentését. A szakszókincs különösen azért is fontos számomra, mert naponta szembesülök a román és angol nyelv megfelelő változataival – és amikor szembesülök, akkor ez már nem csupán nyelvi kérdés, gyakorlati tétje van. A legalább háromnyelvű kortárs valóságban fontosnak tartom azt, hogy világos határait legyenek a szakfogalmakat illetően, és ez az anyanyelvi fogalmaim értelmes használatával kezdődik. Kiválasztottam olyan nyelvi finomságokat is amelyek kultúrköri jártasságot igényelnek, mint a divatcikkek, műszerek és régi szerszámok nevei. Alkalmam volt néhány összehasonlítást is tenni utazásaim és az idegen nyelvek kapcsán. Míg a franciában olyan kultúrával találkoztam, amely az egyes *tárgyak* neveit és különbségbeli finomságait nagyra értékeli, addig a magyar nyelv és irodalom jelenlegi ismeretében tapasztalatom szerint ez a pontosság és használat nálunk máshol jelenik meg – a hangsúlyos területek a természeti jelenségek, igék – cselekvéssel kapcsolatos leíró szavak vagy minőségek, és a képi kifejezések, különösen a régi nyelvben. Sport és hadtechnika voltak a befejező kategóriák, az elérhető szavakból összeállítottam egy saját használatú írás- és katonaszótárt; végezetül pedig összeírtam az összes lehetséges általam ismert igét. Mindennapi élményem az, hogy amint a lakások berendezése egyre inkább eltolódik a zsúfoltság felé, az átlagember időkerete az elméleti, absztrakt tevékenységek felé, a nyelv is eltolódik a főnevek és általános kategóriák felé. Én a fordított irányban edzek: igét, igét és még több igét! Persze az igéhez háttér is kell, életbeli. Ami ott kezdődik, hogy használjam, vagy ha elvesztettem, visszaszerezsem a cselekvésre való képességem.

Végezetül, *a krízis*. Személytelen krízis nincs, így én sem tudok a témában a személyeset megkerülve írni, de a folyamatot illetően állandó elemek vannak – a technika pedig ezek kimerítésére alapoz. A krízis egyedi, egyszeri elemeire ugyanis nem tudok felkészülni, viszont a mélyrepülésre, amivel mindig jár, igen. Ez az az állandó koreográfia, amelynek ismeretében saját tájaimban biztonságban navigálhatok, akkor is, ha az élmény ismeretlen. Ez már egy félig-megoldás magára a krízisre. Nem akarok diagnózis-költő lenni, vagyis nem csak a tüneteket sorolom fel. A krízissel dolgozni azért nehéz, mert csak akkor szabad írnom – én ezt csak akkor engedem meg magamnak – ha már a megoldással is elő tudok hozakodni. Tehát a krízist előbb túl kell élnem, meg kell oldanom, le kell zárnom, azaz integrálnom, és ezt az integrációt hozom fel. Viszont az időnek van egy becsapós struktúrája: a valóság a megoldott és a még meg nem oldott krízisben nem ugyanaz. A krízis a záró pontból nem ugyanaz, mint a közepén. Márpedig engem az érdekel, hogy hogyan mászok ki belőle akkor, amikor még nem látom a záró pontot. Amikor még a közepén vagyok – itt kell az igazi eligazító, nem? Itt megszólalni azért veszélyes, mert féltő hogy beleragadok. Az emlékezet hajlamos a kimondott szavakat elfogadni valóságnak és a tulajdonképpeni élmény helyett majd az élmény kifejezésére emlékszik. Nem szabadna olyan valóságot kimondani, amit nem akarok megörökíteni vagy valamilyen módon állandóvá tenni. Gondolom ezért van hogy a népmesék, mint alapvető mitológia és mágia, mindig csak megoldásukkal együtt lehetségesek. Hogy a mesélő valami szakrális hibát követett volna el ha a népmesét a befejezés nélkül mondja...

A krízis egyik szakasza az optimális helyzet átalakulása válságosba. A kiindulópont mindig optimális és mégis ebből az optimálisból jön elő az átrendeződés révén a probléma. A kialakulás kérdésén túl a másik nehezen megfogalmazható szakasz az új minőségek, élmények, tartalmak frekvenciája – és ez annál is nehezebb, mert amint fentebb említettem, a szubjektív régiókban: elme, emlékezet, érzelmek egyféle valóság uralkodik, míg a tényekben, a kifejezésekben ehhez képest óriási a törés. Alapjában véve azt mondhatom, hogy noha megpróbálnak minden tabut felfedni és kibeszélni, a krízis és az emberi szenvedés alapvetően tabu marad, amellyel a mindennapokban nem akarnak szembenézni. Az embert saját tehetetlensége zavarja, nem akar tudomást venni róla, mert ez olyan további kérdéseket indítana el amelyek megkérdőjelezzik axiómáit. Az általános fogalmak szintjén a krízis és tabuk tárgyalása még soha nem volt ennyire virágzó, de a konkrét eset felvállalásánál nem ez a helyzet. Ha el van különítve, ha a közönség fel van készítve rá hogy itt most krízis- és tabutéma következik, akkor igen, elfogadott, sőt, igény van rá hogy ennek a feszültségnek, a kimondatlanságnak, valamilyen levezetést találjanak. Viszont bejelentetlenül még mindig visszautasított téma. A filmek rendszeren elkülönítik a mindennapoktól, úgy hogy a néző az utolsó kadránt követően biztonságosan térhessen vissza a saját valóságához megnyugodva, hogy ez „más” mint a bemutatott. Én a krízist a mindennapokban követtem. A traumák, tehetetlenségek, a tények, mint imperatívusz és az eltelt, de nem uralt vagy meg nem élt idő lecsapódásait a legközönségesebb gesztusokban – úgy ahogy eredetileg terveztem. Mitől más egy reggeli kagyló melletti mosakodás, ha van, vagy ha nincs hit, ha van vagy ha nincs Te, akit megszólítani; hogyan ömölnek bele a díszletek, az általam nem tervezett vagy nem akart gesztusok

a saját drámámba és hogyan követelnek időt, teret maguknak, miközben, ha nem harcolok érte, a legfontosabb kicsúszik.

Annak a krízisnek, amit én a versekben felhoztam, specifikussága hogy logikailag vagy tényszerűleg nem tetten érhető. Engem az a terület érdekelt, amely a másoknak még láthatatlan, de amely számomra a jövő forrása. A frekvencia ahol alakulnak, ahol megszületnek a dolgok. Eközben navigáltam a jobb és bal agyfélteke között, a krízis egyik velejárója hogy ezek közül valamelyik annyira hangsúlyba kerül, hogy a másikat gátolja. Az élményeket megpróbáltam korellálni a biológiai és a lefilmezhető folyamattal. Más szóval: egyszerre mindenhol jelen voltam és mindenhol riportoztam a fejleményeket. Gyakran nem ér el addig a tudatosság, milyen mértékben befolyásolja egy trauma a mindennapjaink; a normálisnak tekintett szokásokban és élményekben tulajdonképpen mennyi fájdalom, csalódás, elmaradt cselekvés vagy félelem tapasztalata van. Ez itt már nem csak irodalom, hanem egyfajta sebészi műtét a pszichén: a gyógyuláshoz – számomra a krízis a gyógyulás kezdete – vissza kell menni az első fájdalomig. Ez az, amit a psziché önmaga elől letakar, vagy amit magából ki akar lökni. Az első lépésem tehát az volt, hogy felszámoljam félelmemet a magamban levő fájdalomtól. Végül is, ami én vagyok, nem lehet nekem idegen. A krízis másik specifikussága, ami tudományosan bizonyított, hogy a traumák az emberi pszichében mindig jelen idejűek – te nem másztál ki a traumából, hanem most is éled. Amíg meg nem oldódnak, amíg nem integrálódnak, addig a legtöbb esemény csupán újrarájátszásuk és a dráma addig nem ér véget, amíg rá nem jössz, hogy mit ismételsz és miért ismételsz.

A versek ennek élethű, egyenes riportjai.

Az ösztöndíjat annak az időnek az anyagi fedezésére költöttem, amikor kifejezetten az írásaimon dolgoztam : fogyó anyagra úgy, mint papír, írószer, villamos energia, gép karbantartása, könyvtári belépő, nyomtatások ; kisebb, infrastrukturális utazásokra; valamint az elvégzett munkához szükséges energia befektetésre: saját magam és a gép karbantartására, megélhetési költségekre.

A versekből a Helikonban és az Irodalmi Jelenben szándékozok megjelentetni – néhányuk már megjelenés alatt van.

Az időt és a projektet sikeresnek tekintem. Értékelésem szerint gazdag alkotói évet zárok érdembeli erőfeszítésekkel, amelynek munkája bázisként szolgál további kutatásaimhoz és műveimhez.

Köszönöm a Communitas Alapítványnak a bizalmat és támogatást.

félidő – meccs magammal

buklézik bennem az idő.
lineáris jelenemben
képzelték, régiek ismétlődnek
mint egy elakadt lemezen.
játsszák maguk kifelé
rajtam, az őket hordó testen.

bejártatott impulzusok
benneégtek a neuronokban.
elhagyott tífuszkórházban
tömítékek lógnak, a szag
elárulja magát, a tér
elkezdett ritmusokat ismétél
a mikorobák képletei
levegőben lógnak emlékkal:
paraziták a tetemen.

edzőim szigorú térképek,
szinapszisaim folyórajzai
gravitálják merre lépek.
tudják kérlelhetetlenül. –
zúgnak belőlük kérdések
máris bent vagyok a ringben.

azt mondom aludni szeretnék
de ahogy érkeznek az esték
egyre izgágábban kezdek
akármihhez, mert nem tettem meg
ma sem azt amiért megszülettem
amiért még egyszer születnék
idelent a rengetegben -
mire a hajnal jön, kelni kéne
fekszem a padlón kiütöten.

nincs akit megszólítani.
nem ér eddig a mélyig senki
s ha érhetne sem engedhetném
örvényeimbe beleveszni.

felülről tudják a tutit
ez annyi csak mint víztükörnek
ha föléje hajolnak arcok –
elmosódnak vagy összetörnek.

sejtjeim tele szemetekkel.
az egyikben az utcán egy ember
féloldalt fetreng, haton rugdossák
nappal van, buszmegálló és én
nem merek odamenni hozzá.

nem merek kiáltani sem.

ordít felém egy zsúfolt szoba
hangja egyik felnőttémé:
mindegy mit gondolok mert innen
kidobni soha
tárgyat nem fog, legfeljebb engem.
nem tehetem le a lábam,
nincsen helyem csak a fejemben.

az emelet tudja mit akarok
az alagsorban a kezdet tombol
akinek kis prücsök vagyok
ahol mindent teletömnek
parcellák labirintusok
veri ki magát rajtam egy ritmus
körülottem körben röhögnek.

kezem átnyújtom a rácson
még csak észlelni tudok
a szobában nincsen senki
várjak megint-idebent
kilenc hónapot?!

- hagyd már abba!!!
menj ki feledni.

ha járnék tündöklő világban
visszatérve iszap fogad
amit hagynék, azt találtam:
küzdőtér lettem ahol jönnek
elfoglalni izmomat

áporodott közönség hangja
kommentál közönynek-könnyözönek.

ilyen az „itthon”-om jelenleg. ezért ne gyere.
amint szembenéznék veled
bőröm alatt egy mozdulat
mint tavon a hullámkörök
feldobja magát és kilök –
kinyúl belőlem egy ütés
aki adta, az a kéz
arcodig – s mert velem élsz
téged ugyanúgy felpofoz.

amit álmodok ugyanaz
amit látvány alatt élek:
kívül fény a belül sötét
sötétben fénylik az ének.
gyerekkori élményterep
ha jobbra mennél balra megy.
nem hittem volna hogy
egyszer a boldog
első három év
börtönöm lesz.
folyton morzsás az asztalom
falakkal tele a kép
bogarak futnak a kövön.

falhoz csapnak az idilljei
míg dolgoznék a jobb jövőn.
- mit is akarsz te?
- nem fogalmat.
- én csupa konkrétat adok:
vedd meg a blúzot. edd meg ezt.
keress az istenhez egy papot.
okádj rám amit nem akarsz.
pihennék még, kérdez: - hány óra?
lekésed. – mit? – amire nem indultál.
már lekésted ha nem tudod.
- mit??!! – nem mondom?! ha nem
emlékszel?
nem csíped el; míg odaérnél

vége van. kár is érte menned akkor.
- mit akarsz? tuszkol rendezvényre
ígérgetve mannaként
majd onnan érkezik a béke.
tele van axiómákkal:
ezek a boxbajnokok.
magabiztosak, dagadoznak
elém s már bénult vagyok.
- mindegy mennyire lekerültél
menj le a városba s mert egyebet
cselekedned úgysem lehet
vegyél salátát, kell neked
tudod, a holnapi napodhoz
csak ma délután még meg ne edd.
... folyamatosan elemez
és folyamatosan kiboxoz.

általa tudom és unom
minden részletét és ebből
konklúzióját, újabb szabály
tevődik hova állj, mit csinálj
motiváljon egy ígéret.
puffad rajtam ajándék álom
télben fullasztó nagykabátom
harminc századmásodpercig
tartó buklém nem ér véget.
helyette hangomnak kéne
magamban parancsolnia
de nem volt soha üres helyem:

átjáróház lett az elme
mindenki benne cirkuszol.

szólnak a rigók odakinn
nem hallom meg mert valahol
a padlón vagyok, szószerint,
undor-tócsa hányingerében.
semmi okom rá, de én
nem február 20-at élem,
egy időm van most: MEGINT.

még egy box. mennyi? 11.
most nyitottam ki a szemem.
mennyi volt mikor becsuktam?
fél hét. határidőnaplóm
felrúgva hever velem.
benne írásom kilenc levélről
amit éppen reggel héttől
kellett volna elküldenem.
elméletileg ma kilenctől
a kórház folyosóján álltam
félóra kék zacskóba
csomagoltam bakancsos lábam
(így néz ki az egészség képe?
ki szaladna akkor elébe?)
aztán vért vettek, hiába
mert a bőrömet nem tudják
megfejtetni. szimptomákba
buktak. nem mondom hogy sajnáltam.

minden lépésem abszurd
mert egyre jobban ordítja
velem szembe hogy nincs hová.
lépek hát a lehetetlenbe.

tüdőmben egyetemi könyvtár
benne jártam tegnap este
valami ügybuzgalommal
mintha megint ígérgetne
de már gyanakszom nagyon
a cukorkás-bácsi elméletekre
Kánaán helyett Harpagon
jön belőlük és zuhanás:
hirtelen leeső vérnyomás.
Jobb átkelni az Alpokon.

láttam vagy hétezer kötetet
belelapoztam, micsoda témák
mind a diagnózist tárgyalja, egy sem akad
fenn az okon –
én a meséket szeretem mondtam neki mikor
eljöttem
amit te tudsz mind ismerem:

mindje alkalmazhatatlan
mert nem igaz; kibelezett
panoptikum absztrakt alakban.

sehol még a gyógyulás.
láttam diákokat akik
37-22 fokon
lappal és csontsovány ujjal
lógtak jövő-orgazmuson –
nem ők azok, ez én lettem volna
ha magamat még idejében
nem rúgom ki műhelysorba
s nem élek 22 helyett
16-10 fok hullóságban.

- sikerült megint elterelned
magadról a szót, s a képem.
- még egy box.

kérdezz az elme.

lemezre égett imprintjeim
játsszák a háttérből a filmet
bármi is van odakinn.
lenne aki nekik felelne?

gyorsabbnak lennem a szinapszisznál
egy megoldás: élnem csak
sürgősségi esetekben,
ahol a múltat megelőzőm
nem nullában, mínusz jelenben.
még a születésem előtt
kifogok az ellenőrön:
mire jönne, ott sem vagyok.
közben az Én, akit kidobott
és a szólamok összerúgtak
nano sebésműtétet végez
idegek mentén. a tanúknak
szikét mond és csak azt remélem
nem az élőbe vág bele,
ahol érez, ahol őt élem.

jönnek a tömítők, nekik szólok:
ezt nem én döntöttem,

nem emlékem. a tiéd,
s a térben ami testem
rávenni nem tud semmi tét
hogyan helyemben te legyél
– itt én vagyok és ÉN cselekszem!
sem ígéretés sem fenyték
sem rámnehezülés nem elég.
nem tudsz megállítani abban
hogyan aki vagyok azt akarjam
legfeljebb nincsen hozzá látvány
és nem úszkálók sikerekben.

box: - amíg itt gondolkodnál
egy óra múlt az életedből.
mit csinálsz már megint? nem bosszant?
- de. – hol van amit teremtenél?
boxol a sok anyag: cipelhetsz
és végül szolgáltad a tárgyad.
- nem ezért jöttél. boldog leszel
ha végül mindet megcsináltad?

mire lélegzel itt a fal.
egyed teszek és más akar.
hol van hurkodnak a vége?
a legfontosabbak megint félre.
kell még hozzájuk valami?
boxol arcomba és nevet:
azt hiszed, ha kéregetsz
fogok neked vallani?

versenyben az idővel futok hogy hazaérjek.
sejtjeimben ha mozdulok, futnak velem a
képek
ellenkező irányba.
a vége csupa varázslat:
távoldom és megint
érkezem ahol kezdtem.
micsoda dimenzió.
mikor azt hiszem vége,
még mindig tart a meccsem.